

gas a léc, de át lehet ugrani. Bosszantanak azok a pályázók, akik úgy játszanak el egy klasszikus versenydarabot, ahogy azt 50 évvel ezelőtt játszották.”

A zenekarok kétségbe vonják a zongorakíséret gyakorta gyenge színvonalát. Előfordulhatnak egyedi esetek, de ez „már egy lejárt lemez, annyit panaszkodtak róla” – véli Michael Weiss, már csak azért is, mert szerinte ezekkel a zongoristákkal a zenekar zenészeinek sokkal régebb óta együtt kell zenélniük, mit a pályázóknak. Egy kérdésben azonban mindhárom zenész egyetért: feleslegesnek tartják a harmadik körben előadandó zenekari állásokat. Hanno Simons hozzát teszi, hogy ezzel a véleményével kisebbségben van a zenekaránál. „A harmadik körbe bejutott pályázók mind bebizonyították, hogy tudnak zenélni. A zenekari állások előadása helyett hasznosabbnak tartanék egy kamarazenei kört, ahogy az az MKO-nál szokás.” A probléma szerinte az, hogy a próbajáték során többnyire jó próbajátékosokat találnak, akik azonban nem feltétlenül alkalmasak a zenekari zenélésre. Ezért az MKO-nál – az ezzel járó szervezési többletfeladatok ellenére – bevezették a kamarazenei kört. A zenekari tagoknak vállalniuk kell, hogy eljátszanak a pályázóval például egy Mozart-vonósnegyest – méghozzá lelkiismeretesen. Nina Zedler örül ennek a gyakorlatnak: „Nagyon ritkán fordult elő,

hogy valaki másként játszott volna később a zenekarban, mint a kamarazenei körben. Ilyenkor láthatjuk, hogy hogyan próbál a pályázó beilleszkedni a csoportba, illetve hogyan reagál dolgokra. Néhány szót is váltunk, és ebből is lehet következtetni az illető személyiségére”, összességében tehát a pályázó társas készségeire és alkalmazkodóképességére.

A társas készségek terén Florian Ganslmeier, az MKO ügyvezetője szerint még szükség van fejlődésre, és e téren számos vezető és ügyvezető osztja véleményét: „Alapvetően a zenei és technikai készségek megismerését tartom a legfontosabbnak. Azonban csak üdvözölni tudom azokat a kezdeményezéseket, amelyek a pályázó hozzáállásának, zenei irányultságának és társas kompetenciáinak megismerésére irányulnak.” Ezért amellet érvel, hogy a próbajáték során kerüljön sor a pályázókkal történő elbeszélgetésre is, és ezzel zenésztársai is egyöntetűen egyetértenek.

Hanno Simons szerint azonban ez „nehéz kérdés, mert egy kamarazenei kör esetében működhet, de mi egy nagy zenekar vagyunk. Ha tényleg szeretnénk megismerni egy pályázót, jobb megoldás a próbaév.” Michael Weissnek is vannak kételyei: „Az elbeszélgetés nagyon időigényes, és nincs is benne gyakorlatunk. Mit kérdezz az ember? Hogyan reagáljon a válaszokra? Viszont

ami fontos lenne számomra, az az, hogy a pályázó leveléből megtudjam, miért éppen a mi zenekarunkba jelentkeznek.” Nina Zedler hozzáfűzi, hogy egyre több pályázat érkezik online portálokon keresztül, ami megöli a személyességet. „Örülök, ha egy pályázaton látszik, hogy a pályázó konkrétan az adott zenekarhoz kívánt jelentkezni. Természetesen tudom, hogy senki nem három helyre jelentkezik összesen, de tudni kell, hogy hol és milyen állást szeretne, nem csak úgy lenni vele, hogy mindegy hova, csak zenekari állás legyen.”

Nem tudni, hogy külföldön jobb-e a helyzet a próbajátékok terén, de sokszor hallani az angolszász „trial” rendszerről, amelynek lényege, hogy 3-4 pályázót meghívunk egy-egy próbahétre, majd a kiválasztott egy próbaévet tölthet a zenekarnál. Az ötlet jó, de Hanno Simons szerint van egy bökkenője: „Több mint kétszer annyi ideig tart a folyamat, amíg minden pályázó letölti a próbajátékot, emellet pedig jóval személyesebb kapcsolat alakul ki a zenekar és a pályázók között. Egy társasági embernek így jóval több esélye van, mint egy visszahúzódo típusnak.” De valahol ez a természetes is. „A személyiség alapvető fontosságú. Ha valaki egyedi és különleges, emellet pedig kiváló zenész, meg fogja találni a helyét a zenekarban. Ha csak tisztes hivatalnokokat alkalmazunk, unalmassá válunk.”

Keleten a helyzet változik

A lengyel rádiózenekarnak van jövője

Lengyelországban nem érzékelhető a klasszikus zene válsága. Míg Európa más részein zenekarok és operaházak hagyják abba működésüket, Lengyelországban hangversenytermeket építenek. A sziléziai Katowicében egy nagyszerű projekt, a Lengyel Rádió Nemzeti Szimfonikus Zenekarának (LRNSZZ) új székhelye van kialakulóban. Az új hangversenyterem kialakításában a neves akusztikai szakember, Yasuhisa Toyota is részt vesz. A komoly hagyománnyal rendelkező zenekar számára azonban nemcsak ez jelenti egy új korszak kezdetét.

Néha hallani, amikor változás van készülé- ben: „Kérem, itt ne legyen túl sok vibrato” – mondja Alexander Liebreich. „A vibrato legyen színes, tudatos és igényes.” Természetesen még mindig vannak, akiknek ujjja hevesen mozog a fogólapon, de a hangzás egyre nyíltabb és rugalmasabb, tapasztal-

hattuk Liebreich a Lengyel Rádió Nemzeti Szimfonikus Zenekarának első karmestereként történő bemutatkozó fellépése előtti próbákon Katowicében. A zenekar Brahms II. szimfóniájának 2. tételét gyakorolta. Liebreich, aki 2006 óta a Münchener Kammerorchestert is vezeti, az első német

karmester a II. világháború óta, aki ilyen rangú nemzeti intézményt irányít Lengyelországban. „Kezdetben többen nem is értették, miért Katowicét választottam” – meséli. „Kaptam ajánlatot Japánból, Osakából is. Akkor miért Katowice? Többek között azért, mert egy csúcstechnológiájú rendszerekkel felszerelt koncertterem van itt készülé- felben, amelyhez nagy reményeket fűzök.” A hangversenyterem a Lengyelország három legjobb zenekara közé tartozó és évekig Antoni Wit által vezetett Lengyel Rádió Nemzeti Szimfonikus Zenekarának is új otthon fog biztosítani.

A hangversenyterem 2014 őszére tervezett felavatása kapcsán kisebb szenzációnak számít – legalábbis Lengyelországban –, hogy az akusztikai tervezést Yasuhisa Toyota, a Nagata Acoustics munkatársa végzi.

KITEKINTŐ

Ugyanakkor nem a katowicei koncertterem az egyetlen ilyen jellegű vállalkozás Lengyelországban. Eltekintve a kisebb koncerttermektől és a Settini Filharmóniától, jelenleg elsősorban három nagy, új, több mint ezer fő befogadására képes koncertterem kialakítása van folyamatban, mindegyik Dél-Lengyelországban. A főváros, Varsó e tekintetben eléggé háttérbe szorul, ott nincsenek hasonló projektek folyamatban.

Az új hangversenytermek különböző koncepciókat követnek. A krakkóirol eddig leginkább annyit tudni, hogy a Weinberg koncepciót követik, azaz a színpad közepén helyezkedik el, és a nézőtéri széksorok a fal felé emelkednek. Brassóban ezzel szemben az ún. cipősdoboz forma elrendezés mellett döntöttek; ennek kialakításában részt vesz az Artec akusztikai iroda is, amelynek nevéhez a luzerni Kulturális és Kongresszusi Központ, valamint több más hangversenyterem (Reykjavík, Kanada és Montreal) létrehozása kötődik.

A katowiceiek büszkén mondhatják el magukról, hogy sikerült megnyerniük maguknak az akusztikai ágazat legnevesebb képviselőjét, Yasuhisa Toyotát. A japán szakember 1977 óta dolgozik a Nagata Acousticsnál, mesterművei közé tartozik a tokiói Suntory Hall, a Los Angeles-i Walt Disney Concert Hall, valamint a Kawasaki és a Sapporo hangversenytermek. Emellett szakmai támogatást nyújtott a szentpétervári Mariinsky színház új hangversenytermének kialakításában is. Az 1952-es születésű akusztikai szakember, aki oboán és zongorán is játszik, jelenleg a Párizsi Filharmóniánál dolgozik, és nemrégiben elfogadta Barenboim felkérését a berlini Kelet-Nyugati Díván Zenekar egyik új koncerttermének megtervezéséhez. Nem az ő felelőssége, hogy a hamburgi Elbphilharmonie, amelynek akusztikáján szintén ő dolgozik, a nagy viharban elsüllyedni látszik.

Katowicében minden gördülékenyen folyik. Nincs öt éve, hogy döntés született az új hangversenyterem létrehozásáról, és azóta minden a tervek szerint halad. Igaz, hogy a projekt az EU anyagi támogatása nélkül nem jöhetne létre, a költségek 60 százalékát ugyanis az EU viseli, de a lenyűgöző elképzelés a helyiek fejből pattant ki. Mindeközben Münchenben Liebreich kamarazenekara még mindig új próbahelyet keres (ami a város kultúrpolitikájának szegénye), hiszen a Gasteig hangversenyterméről már Leonard Bernstein is megemlékező ítéletet mondott („gyútsák fel!”). Katowice tehát a figyelem középpontjába került. A szegényebb Lengyelország meg-

mutatja a gazdag német városoknak, Hamburgnak és Münchennek, hogyan is kell csinálni. Hogy a katowicei szűk 70 millió eurós beruházásra egyáltalán sor kerülhetett, az nemcsak azon múltott, hogy a jelenlegi fázisból kimarad a később beépíthető orgona. Miután a Nagata Acousticson még nem tette le névjegyét Kelet-Közép-Európában, szerettek volna bemutatkozni a térségben. Ezért – ahogy hírlík, miután egy versenytárs Brassóban dolgozik éppen – sikerült külön árban megállapodni. „Természetesen nagy sikerként értékeljük, hogy sikerült magunknak megnyerni Yasuhisa Toyotát” – mondta el Thomasz M. Konior, az épület építészeti kialakításáért felelős 33 éves szakember, miközben Joanna Wnuk-Nazarowával, a Lengyel Rádió Nemzeti Szimfonikus Zenekarának menedzserével közösen kiemelik, kinek is köszönhető mindez: Yasuhisa Toyotával a lengyel zongorista, Krystian Zimmermann vette fel a kapcsolatot.

Konior már részt vett a Katowicéi Zeneakadémia kibővítésében is, amelynek során létrejött a visszhangkamrákkal felszerelt kis hangversenyterem. Az ott alkalmazott megoldást a finnországi Lahtiban található Sibelius-terem inspirálta. A katowicei új hangversenyterem épület lesz az épületben; 1800 főt lesz képes befogadni, többet, mint a Kultúrpalota, ahol a zenekar jelenlegi székhelye található. Az épület az 1980-as évek elején épült eredetileg pártépületként, ezért az akusztikája nem felel meg a komolyzenei előadások igényeinek. A nagy hangversenyterem mellett az épületben helyet kap majd egy kisebb, kamarazenei darabok előadására szánt, 300 ülőhelyes terem, valamint gardróbok, hangoló-, próba- és a zenekart kiszolgáló egyéb helyiségek.

Míg Konior a szerkezetkész állapotú új terem építését vezényli, további részleteket mesél el a projektről: „Az új hangversenyterem térkonceptiója egyesíti a cipősdoboz formát és a lépcsőzetes kialakítást”. Ez újdonságot jelent Yasuhisa Toyota számára, aki alapvetően a lépcsőzetes kialakítás híve, 1500–1800 nézőhely esetében ugyanis nem tart más megoldást lehetségesnek. „Az akusztikai tervezés jelen esetben rendkívül összetett és bonyolult, de ha sikerül megvalósítanunk, csodálatos végeredmény lesz a jutalmunk”.

A Nagata Acoustics 1:10-es méretarányban elkészített makettal mutatta be a Katowice részére tervezett akusztikai modell működőképességét. „Ez volt Kelet-Európában az első ilyen jellegű teszt, amelynek eredménye a Los Angeles-i Walt Disney Concert Hallal és a Sapporói hangversenyteremmel összehasonlítva komoly optimizmusra ad

okot” – meséli örömmel Konior. Nem kevésbé derűlátóan tekinthetünk a Lengyel Rádió Nemzeti Szimfonikus Zenekarának jövője elé; még akkor is, ha Lengyelországban sem minden arany, ami fénylik.

A Lengyel Rádió Nemzeti Szimfonikus Zenekarának menedzsere, Wnuk-Nazarowa számára a zenekar pénzügyi eszközeinek biztosítása jelent komoly kihívást, nem utolsósorban azért, mert a költségvetés nem mindig nyújt elég fedezetet nemzetközi sztárszólisták meghívására. A zenészek fizetését viszont hat évvel ezelőtt a kétszeresére emelték. „Korábban tényleg elég alacsonyak voltak a fizetések” – meséli a hangversenymester, Piotr Tarcholik. „Természetesen lehetnének sokkal magasabbak is, de az 1990-es évek Lengyelországában a reformok komoly nehézségekkel jártak. Sok zenész elment, egy részük azonban már kezd visszatérni.”

Tarcholik Krakkóban kezdte zenei karrierjét, és ott tanít ma is. Mielőtt Katowicébe érkezett, a Varsói Szimfonikusok hangversenymestere volt. „Amikor Katowicébe jöttem, még sokkal kevesebb pénz volt itt, a zenekar azonban érdekesebb volt számomra. És miután Krakkóban élek, a távolság sem jelent problémát. Természetesen Katowicében ma már jobb, sokkal jobb a helyzet, mint korábban. Más zenekarokkal összevetve a fizetések sem rosszak. Azt hiszem, ebben a nevünkben szereplő „nemzeti” szó is szerepet játszik.” A zenekar korábban ugyanis nem a Lengyel Rádió „Nemzeti”, hanem „Nagy” Szimfonikus Zenekara volt. „Úgy érzem, a zenekar pályája felfelé ível, az új karmester is ennek a jele” – vonja le a végkövetkeztetés Tarcholik utóbbi gondolatával Alexander Liebreichre utalva. Az új zenekarvezetőhöz nagy reményeket fűznek, és még nagyobb elvárásokat támasztanak vele szemben. Személyében a zenekar olyan első karmestert kap, aki képes a zenekari hangzást letisztítani és maivá tenni, valamint új irányt mutatni a zenekar programja terén, amint azt a Münchener KamaraZenekar esetében tette, és amire az Antoni Wit vezetése alatt eltelt túlságosan is hosszú időszak után a zenekarnak nagy szüksége is van.

Ebben az újításokkal teli légkörben központi szerep jut az új hangversenyteremnek, hiszen a zenekarnak jelenleg otthont adó épületben az akusztika nem teszi lehetővé a hangzáson történő munkát. Tomasz M. Konior éppen ezért tudatában van felelőségének. „Zenész szerettem volna lenni, zongorista. Most azonban azon dolgozom, hogy otthont adjak a zenének” – meséli, mi-

közben átlapozza a terveket és rajzokat, hogy megmutassa milyen lesz az épület homlokzata.

„Az épület külső megjelenésével is utalni szeretnénk építészeti koncepciókra, amelynek alapgondolata, hogy az épület kapcsolódjon a városrész történelméhez” – magyarázza. „Ezért a homlokzatot nyerstéglával borítjuk, és hosszú, piros és függőleges vonalakkal díszítjük, mert ez is a történelmünkre emlékeztet” – utal Konior a Nikischschacht városrész műemlékvédelem alatt álló, nyerstéglából készült úgynevezett familok épületeire, amelyekben régen a bányászcsaládok laktak. Katowicében szokás volt az ablakkereteket pirosra festeni. „Sokaknak nem tetszik a szénbányászatra történő utalás, de ez akkor is hozzánk tartozik, városunk történelmének része. A kriti-

kusok szeretnék ezt az emléket háttérbe szorítani. Az új hangversenyterem azonban ott fog létesülni, ahol korábban Katowice legnagyobb, 2001-ben bezárt bányája volt.” Mostantól ez a városrész a kultúrát fogja szolgálni itt, Katowice szívében. Az új hangversenyterem szomszédságában épül fel a Sziléziai Múzeum új székhelye, valamint egy nemzetközi kongresszusi központ. Közvetlen mellette található a „Spodek”, amely sport- és egyéb rendezvényeknek ad otthont; az 1960-as években épült, ufóra emlékeztető épület Katowice jelképévé vált. „Ott hátul” – mutat rá Konior egy üres területre, egy operaházat fogunk felépíteni, egyszerűen valamikor.”

Most azonban az új hangversenyterem számára kell jól átgondolt koncepciókat létrehozni. „Az épület vegyes használatú lesz.

A Lengyel Rádió Nemzeti Szimfonikus Zenekarának előjogai lesznek a próbák és koncertek tervezésében, de az épület nem kizárólag a zenekarhoz kötődik majd” – hangsúlyozza Liebreich. „Szükség lesz egy programigazgatóra, amiről Varsóban tárgyalni fogok a kultuszminiszterrel. A programtervnek függetlennek kell lennie, és szükségünk lesz más rangos fellépőkre.” Ezt a kérdést a hangversenymester Tarcholik is hasonlóan látja. „Az új hangversenyterem nemcsak a mi zenekarunk hangzásvilágának fejlődése szempontjából lesz fontos. Reméljük, hogy kiváló külföldi zenekarok is fellépnek majd nálunk, hogy általuk is tovább tudjunk fejlődni. Ez minden zenekar és minden város számára fontos.”

(Marco Frei - Das Orchester 2013/02)

Edgar Voltmer/Claudia Spahn

Kitekintés a zenekari árkon túlra

Munkahelyi terhelés – nemcsak zenészeknél

A zenészekkel szemben támasztott magas szakmai követelmények és az egészségüket érintő hatások ismert és elfogadott tények, amelyeknek a zenészek is egyre inkább tudatában vannak – a megelőzés fontosságával együtt. Mi a helyzet azonban a többi szakmával e téren, és mit tanulhatunk a többektől a zenekari árkon túl?

A német Munkavédelmi és Munkaegészségügyi Intézet (BAuA) 2012. évi németországi stresszjelentés címen megjelentetett felmérése betekintést nyújt a munka világában végbemenő változásokba, és bemutatja a legfőbb problémákat, illetve az ellenük védelmet nyújtó tényezőket. A felmérésen 17 562 alkalmazott vett részt a közigazgatás, az irodai és szolgáltatói (egészségügyi, szociális, nevelői) tevékenység, a földművelés és erdőgazdálkodás, a gyártóipar (bányászat, építőipar, kézművesség), valamint a kereskedelmi és a műszaki (mérnökök) iparágak területéről. A vizsgálat eredményei alapján az érintett szakmák képviselő körében elterjedtek a lel-

ki eredetű és a stresszel összefüggésbe hozható fizikai problémák.

A megkérdezettek 84 százaléka számolt be legalább egy panaszról, 69 százalékuk legalább egy mozgásszervi panaszról és 57 százalékuk legalább egy a pszichoszomatikus rendszert érintő panaszról. A válaszadók szerint különösen a multitasking (58%), a határidők és teljesítménykényszer okozta nyomás (52%), az állandóan ismétlődő, monoton munkafolyamatok (50%) valamint a munkamenet zavaró tényezők (44%) jelentenek lelki terhelést a munkavégzés során. Az egészségük megőrzése szempontjából legfontosabb védelmi tényezőként a jó munkahelyi légkört, a kölcsönös támogatást, az új feladatok jelentette kihívásokat és az azoknak való sikeres megfelelést, valamint a munka tervezése és beosztása terén biztosított szabad mozgásteret neveztek meg.

A számok azt mutatják, hogy a munkahelyi terhelés, amely egészségügyi problémákhoz is vezethet, a zenészeken kívül más szakmák képviselői körében is elterjedt. A jelentés beszámol arról is, hogy a lelki terhelés és a stressz okozta pszichoszomatikus tünetek száma az elmúlt évtizedben minden szakmára jellemzően nagymértékben megnövekedett. Csak kevés tudományos vizsgálat készült a zenészeknek és más szakmai csoportoknak a

munkájukhoz való viszonyulásuk, valamint testi és lelki egészségük szempontjából történő közvetlen összehasonlítására. A saját praxissal rendelkező orvosok és operai vagy hangversenyzenekari zenészek összehasonlítása azt mutatta, hogy az orvosok egészségi állapota jelentősen rosszabb, mint a zenészeké. Kérdés azonban, hogy a zenészek tényleg jobb egészségnek örvendenek-e, vagy csak arról van szó, amit már számos más vizsgálat is kimutattott, hogy a zenészek hajlanak arra, hogy testi tüneteiket eltussolják, vagy figyelmen kívül hagyják, különösen, ha az érinti a mindennapi zenélést. A lelki egészség kérdésében nem mutatkozott különbség a két szakma között. A lakosság általános állapotával összevetve azonban a zenészek és az orvosok esetében egyaránt jelentősen alacsonyabb értékek mutatkoztak a lelkiállapot terén.

A munkához való hozzáállásnak és a munkahelyi viselkedésnek meghatározó szerepe van abban, hogy az ember közép- és hosszú távon képes-e megőrizni egészségét és teljesítőképességét. Ha az illető nem rendelkezik megfelelő tapasztalatokkal és viselkedési mintákkal, megnövekedhet a munkahelyi túlterheltség és a kiegészítő kockázata. Az erre a célra kidolgozott kérdőív segítségével különböző szakmai csoportok körében végezhető felmérések, majd összehasonlító értékelések.